

maga magával hangosan discourálni; — miért ne tenném én írva? — — Hosszú discursus volt biz ez, amúgy két szem közt. De hát addig legalább nem gondoltam magamra s a Hazára; — mind kettő fájdalmas tárgy — nagon.

Még felelnem kellene levele többi részeire; de úgy segéljen bele fáradtan. Majd máskor. — Szives üdvözlettel barátja
Kossuth.

(Megjelent a »Természet« 1871. évf. 151. l.)

IV.

A monsummanoi barlang.

— Mednyánszky Sándorhoz intézett levél.* —

Turin, okt. 2., 1871.

— — Sajnálattal értesültem, hogy H. ur fejcsuzban szenved.

Mondja meg kérem neki szíves üdvözetem átadása mellett, hogy ránduljon ki *nyolcz napra* Monsummanoba (Toscana, a Lucca-Pisai völgyben, közel Pistojához) s biztosítom, hogy *nyolcz napon* át egy-egy órát töltve Nancini-Ginsti úr »La Grotta« nevű gyógyintézetének természetes Tepidariumában, csuzától (ha csakugyan csuz, s nem valami más természetű baj, például nem köszvény, mert ezen enyhít, de meg

nem gyógyítja), tökéletesen megmenekszik. — A hajlamot természetesen el nem veheti, azt nem teheti, hogy valaki ne legyen igen fogékony a meghülésre: arról tehát nem állok jót, hogy új meghülés új csuzt nem hoz elé s a monsummanoi látogatást nem kellend időnként ismételnie, de azt egész bizonyossággal mondani merem, hogy a meglepő csuztól, ha még oly erős, s oly idült is, megmenekszik.

Mintegy 25—30 éve, hogy ezt a csodás barlangot kőfejtés közben véletlenül felfedezték. Azóta ezer meg ezer ember használta s nem volt reá eset — soha — de csak egyetlen eset sem, hogy csuz beteg ember meg ne gyógyult volna Monsummanoban. Gyakran már három-négy nap elég a gyógyulásra; voltak esetek, hogy két mankón koczogott be nagy kínosan a beteg s negyed napra elhányta mankóit s hetykén ug-rándozva hagyta el a csodatevő »Grottát«. Nyolcz napnál hosszabb cura nagon ritkán kell; 15 napnál hosszabb soha és »never one single failure, not one! never!!«

* E levél egyáltalában nem volt a nyilvánosság elé szánva, sőt M. kérésére is csak nehezen egyezett bele Kossuth a közlésbe, mondván Mednyánszkyhoz intézett levelében: »Lássa ön, nem szeretném, ha az emberek azt hinnék, hogy én fitogtatni akarom tudálékoságomat. — Ha irok, azért irok, mert tőlám alá jó s időmet tölti; nem azért, hogy olvassák. Lássa ön, ha néha tisztába akarok jönni valamely természeti tünemény analysisével, hát íveket összeírok, mert én írva gondolkozom legkönnyebben, aztán mikor megirtam, elolvasom egy párszor, rámondom, hogy így van biz az — aztán a tűzbe vetem. Mennyit dobtam már így oda! Hát miért ne tenném? A Föld majd csak elforog a maga sorjában, míg annyira össze nem zsugorodik, hogy a vis attractiva túlsúlyra vergődve, belecsepeenti a Napba.

Nekem bizony nagy vigasztalásom a természettudomány, hanem vigasztalóm a magam számára s nem parádé lovam a publicum időtöltésére. Betölti az a maga idejét nélkülem is.« — —

Engem is megkínzott a fejcsúz hónapokon át, irtózatosan. Fejem annyira afficiálva volt, hogy a legkisebb köhítés, tüszentés vagy csak egy hangosabban kiejtett szó is a légrezgést az Eustachianus csőn agyvelőmíg propagálva, abban oly kínos concussiót idézett elé, hogy azt gondoltam bele kell bolondul-

nom. Majd ismét változat okáért fülembefészkelte magát s kiállhatatlan fülnyilalások közt süket voltam heteken át. Majd megdagadt arczom, ajkaim, mintha egy darázs raj mart volna össze. Majd ismét állkapczámba, fogaimba vette magát. Beh sok álmatlan éjet kellett fel alá kóvályogva töltenem, bögve a kín-tól, mint Marsyas, a szerencsétlen flótás bögghetett, midőn Apolló bicskával nyúzta.

Eh bien! Orvosom tanácsára elmentem Monsummanoba, s nyolcz napon át egy-egy órát ülve kellemes, kényelmesen abban a csoda szép Grottában, az én átkozott csuzom tökéletesen el lett seperve, mondom: elseperve a szó szoros értelmében.

Aztán nincs a gyógyprocedura legkisebb kellemetlenséggel is összekötve. Felölt az ember magára illem kedveért egy hosszú asszony-inget, papucsot húz lábára s bemegy a stearingyertyákkal kivilágított barlangba: ott leül kényelmesen s beszélget, ha társaságba van, vagy ha (mint én szoktam, ki irtózom a társaságtól) korán reggel megyen be, hogy egyedül legyen, mulatja magát a szebbnél-szebb, fantasticusnál fantasticusabb alaku stalactitek és stalagmitek bámulásával, s mintegy tíz percnyi ülés után elkezdi az ember izzadni (fogalmam sem volt az ily tenger izzadás lehetőségéről) de ez teljességgel nem kellemetlen, mert nincs hőséggel, vértolulással összekötve. Au contraire, az ember igen kellemesen jól érzi magát, (ez általános tapasztalás) annyira, hogy órákig szeretne az ember benmaradni, ha az orvos ki nem kergetné az embert, azon intéssel, hogy a túl sok gyengít. Aztán megtörölgetik az embert lepedőkkel, beburkolják flaneltakarókba, hogy kijövet meg ne hüljön s vagy zuhanyt veszzen, ha szereti (mint én, de a víz nem hideg) s felöltözvén sétálni megyen,

vagy lefekszik, hogy kellemes szendergés közt lassan elmuljék az izzadás. Aztán eszik, iszik a mit s mennyit tesz (már persze abból a mi van) s nyolczad napon útra kél csuz nélkül.

Hogy minek tulajdonítható ezen csodás Tepidarium bámulatos hatása? Azt édes mester uram az ember bizonyosan nem tudhatja, mint az iskolás gyerek mondá, midőn azt kérdezte tőle a mester, hogy ki teremtette a világot? A temperatura nem magyarázza, mert az a Grotta legmelegebb osztályában sem több 32—34° centigrádnál; külön gyakran melegebb van. A lég analysisa szintűgy nem magyarázza, mert a belső lég a külsőtől nem igen különbözik. A szokott arányban találja az ember az atmosphericus lég szokott alkotórészeit, egy parányi azote felesleggel, s oly infinitesimalis szénsavvegyülékkel, a minél minden szűk utczában vagy gyűlésteremben sokkal több van. Aztán a különös az, hogy nincs élő lény a barlangban, még csak gomba sem, — sem a szárazon, sem a vízben (mert víz is van benne; itt ott nagyon mély, tömve fantastikus, stalagmite-sziklákkal — a víz langy, de pár fokkal alantabb áll hőmérséke, mint a légé, úgy hogy nem a vízpárolgás okozza a lég melegét, hanem inkább a lég melegíti a vizet, melylyel egyébiránt a látogatónak semmi dolga.) Ha legyet vagy szunyogot talál az ember magán behozni, az zsong egy kicsit, aztán megdöglik; s mégis a gyertyák oly vidoran égnék a mint csak kívánni lehet. Nincs a láng körül semmi udvar; az ember pedig mondhatatlanul könnyen lélegzik benne. S az is furcsa, hogy soha sem láttam benne a gyertyalángot meglobogni: semmi nyoma a légjáratnak; mégis midőn a fizető vendégek lejárták a magukét s a Grotta délután két órától ötig a szegényeknek adatik át, (kik között a

tulajdonos 80 ingyen jegyet szokott kiosztani) ezek a sok foghagyma szaggal, meg mind azon búzzel, mely a nem épen tiszta olasz népet kísérni szokta, annyira megtöltik a Grotta légét, hogy valóságos pestilentialis jelleggel bír; de azért midőn más nap reggel 6—7 óra közt bementem a Grottába, melyet persze nem lehet szellőztetni, a búznak, rossz szagnak még csak hirtel sem volt s a levegő oly üde, tiszta, kedves volt, hogy az ember csak úgy nyelte.

No hiszen ezt az utóbbi tüneményt nézetem szerint megmagyarázza a víz, minthogy tudva van, miszerint a víz saját teriméjű gázmennyiséget absorbeál: hanem a gyógyhatás eredetét az eddigi vizsgálok nem tudták kimagyarázni; mert mindig csak a vegybontással bibelődtek. Én meg is mondtam nekik, hogy dobják a falhoz lombikjaikat, s forduljanak a physicához, és vegyék elé a villany és delej mérőket; mert előttem a vidék geológiai tüneményei világossá teszik, hogy ott a vulcanicus erők vannak még activitásban a föld kéreg hypogéne rétegeiben, s a villanydelejes tünemények vizsgálatában kell a dolog nyitját keresni. Ha még egyszer oda vetődöm, majd utánna nézek én a szükséges kellékekkel felfegyverkezve.

Pedig ha élek tavaszig, kétszer sem mondom, hogy még egyszer meg nem teszem az utat, melyet most tettem. (Vasuton mentem Monsummanoig s onnan Speziáig, de vissza nem vasuton, hanem Serzánótól keresztül vágtam Pontremolinak Pármáig a borzasztó sivataguk mellett mind geológiai s mineralógiai, mind botanikai tekintetben minden várakozásomat messze tulszárnyalón érdekes Appennineken.)

A tömérdek művészeti és archeológiai kincseket Luca della Robbiának terra cottáitól kezdve (Pistojában), Carrara világkiállításszerűen gazdag szobor

világán, s Lucca archeológiai kincsein keresztül a Pisai Cathedrálig, görbétornyáig, csoda zengzetes Baptisteriumáig, s a maga nemében egyetlen Campo-Santójáig; és a Speziai tengeröbölnek s a Porto Venere-i szikla csucsának tündériesen szép kilátásait nem is említve; soha még geológiai, mineralógiai s fűvészeti csekély ismereteimből annyi élvezetet nem merítettem, mint ezen utamban. — Pedig nem külön kocsin utazván az Appenineken keresztül, nem állottam meg mindenütt, a hol szemem egy-egy természeti nevezetesen megakadt; s még fűvészeti tekintetben is csak úgy sebbel-lobbal kapkodtuk útfélről a pompás *Echinops Ritro*, *Carlina Acaulis*, *Helychrysum Stachas*, *Echium Italicum*, *Kentrophyllum lanatum*, *Bonjeania hirsuta*, *Paliurus spinosa*, stb. stb. példányait, melyek az Alpeseken gyűjtött havasi növényeimmel kis gyűjteménykémnek igazi becses adnak. — Aztán meg geológiai tekintetben ez a vidék a teremtés munkájának egy valóságos nyitott könyve; melynek olvasásához a hieroglyphpek alphabetjét maga a teremtő véste be egyik oldalon az ó Pliocén, más oldalon a Oolite korszakbeli ásatagokba; a nem metamorphisált hegyrészek elporladozó mészrétegeiből óriási csontvázak gyanánt kitornyosuló Ophiolitek trapp szikláira, a Monte Albanoi kialudt vulkánok tömörüléseibe; a Carrarai márványhegyek alapját képező gránit, diorite stb. tömegekbe, melyeknek plutonicus hatása alatt a közönséges oolite mészkő szobrász márvánnyá cukrosodott; s a nem metamorphisált vidék calcairjában most is látható kovacs gömböcskék, a legfinomabb sacharoidé márvány gyomrában gyémánt szépségű s keménységű quartz prismákká jegezesednek, melyek átlátszók mint a legtisztább ablak üveg, (pompás ily példányt vajtak ki számomra

egyik Carrarai márványbányában, melybe felmáshztam).

Ez az egész teremtési alphabet oly tisztán áll még az oly gyöngé tudományos szem előtt is mint az enyém, hogy mondhatom önnek: elképzélhetem, hogy jelen voltam, midőn a »great Architect« egy-egy új emeletet rakott itt azon palotából, melynek neve: »Creation, the work of which is still going on«; s melynek egy nagyon érdekes tégladarabja maga a monsummanoí cukorsüveg hegy. Szinte látom, mintha szemem látára történnék, miként emelkedett az Albanói kialudt vulkánok talapjaiban még most is munkáló s a szomszéd Monte-Catini-i ásványforrásokban nyilatkozó vulcanicus erők által kifejtett gőzök feszereje alatt.

Hanem hát hadd ne kalandozzanak

»gondolatim barna verebei«, (mint szegény Beöthy szokta volt mondani); ezt a kalandozást is csak azért engedtem meg magamnak, hogy H. urnak, kit jeles természettudósnak hallok, egy-egyel több ösztönt adjak Monsummanoba menni — csuzától megszabadulni.

Az a jótékony »La Grotta« rendesen ugyan nyárszakán szokott látogatgatni; de néhány szoba télen is rendben tartatik akadható vendégek számára. Ha kivántatik, egy egyszerű felszólításra minden felvilágosítással örömet szolgál az intézet főorvosa, Cavaliere Odoardo Turchetti, ki télen át Florenczben lakik s kit ház-szám nélkül is megtalál ott a levél.

KOSSUTH.

(Megjelent a »Magyar Ujság« 1872. évfolyamának 1. számában.)

V.

Az életerőről.

— Zafiri Lászlóhoz irt levél. —

Collegno (al Baraccone)
April 16. 1876.

Uram!

Vettem márcz. 31-én kelt levelét, melyben Ön útbaigazítást kér »az én tudományom forrása« felől, mely nekem Deák Ferencz halála alkalmából írott levelemnél azon »titokszerű állítást« sugalta, mely a »testünket élő, gondolkozó, öntudatos lénynek hatályosító cosmicus imponderabile együttmaradhatása, s az ősanagy felbomolhatlanságára« vonatkozik.

Úgy látszik, Ön e futólag oda vetett nézet felett megütközött, minthogy az nincs öszhangzásban Büchner, Moleschott stb. tanaival, kiket pedig Ön »az újabb természettudomány képviselőinek« tart. Én nem ismerem el őket ilyeneknek. Ők és társaik egyszerűen azon iskola képviselői, mely ultramate-

rialisticus alapon idealisticus következtetéseket sző, melyekhez igen sok kétely, sok kritika fér. Bizonyosan vannak érde-meik, míg speciális szakukban az adatok megállapításánál maradnak (mint Darwin marad), de kiket teljességgel nem vagyok hajlandó idealistikus Schlussfolgerungjaikban az újabb természettudomány képviselőinek tekinteni. Hogy miért nem? ez majd levelem folytában kitünik; de arra is kell Önt figyelmeztetnem, hogy e szó »természettudomány« széles értelmű kifejezés, mely sokkal többet foglal magában, mint azon szak, melynek vizsgálatával ezen iskola foglalkozik; magában foglal oly szakokat is, melyekben ezen iskola nem egy hírneves mestere (mint például Häckel a »Natürliche Schöpfungsgeschichte« jeles, de elbizakodottan arrogans szerzője), meglehetősen felületes jártasságot, túl-

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.